

ANMELDELSE AV ETHICS OF WAR

Av Ruben Røsler

THE ETHICS OF WAR
GREG REICHBERG, HENRIK SYSE OG
ENDRE BEGBY (RED.)
BLACKWELL
2006

Få steder er filosofien så til stede i den offentlige debatten som i spørsmål om krig. En krig skal i dag ikke bare være effektiv i forhold til statens egeninteresse, eller lovlig i henhold til internasjonal lov, men i økende grad spørres det også om hvorvidt krigen er rettferdig. *Ethics of War* av Greg Reichberg, Henrik Syse og Endre Begby gir oss bakgrunn for å diskutere krig moralfilosofisk.

Ethics of War er først og fremst en kildesamling og et referanseverk for studenter og forskere interessert i spørsmål om krig og etikk, som et svar på mangelen på gode tekstsamlinger om emnet. Gjennom 700 sider, fordelt på 58 kapitler, gis leseren en introduksjon til tenkning om etikk og krigføring i den vestlige sivilisasjon de siste 3000 år. Mange av tekstene er oversatt fra latin for første gang, andre er nyoversatt, andre igjen er her utgitt for første gang på 100 år. Det er åpenbart lagt ned et godt og ærlig arbeid i denne boka: Dette er ikke en samling rasket sammen for å tilfredsstille akademiske konjunkturer.

Som det blir gjort klart i forordet, legges hovedvekten av boka på rettferdig krig-tradisjonen. Redaktørene beskriver rettferdig krig-tradisjonen som tanken om at det finnes moralsk forsvarlige kriger, og diskusjonen rundt hvilke kriterier man skal bruke for å bedømme dette. Fred er det endelige målet, men noen ganger må man gripe til våpen mot en urettferdig fiende for å vinne freden: «War is waged in order to gain peace». (Augustin)

På et vis er *Ethics of War* en slags skapelseshistorie for rettferdig krig-tradisjonen: Vi får se utviklingen av tradisjonens sentrale begreper og spørsmål. Vi følger utviklingen av betingelsene for å gå til krig som kulminerer med

En krig skal i dag ikke bare være effektiv i forhold til statens egeninteresse, eller lovlig i henhold til internasjonal lov, men i økende grad spørres det også om hvorvidt krigen er rettferdig.

Thomas Aquinas, som mener en rettferdig krig må tilfredsstille kriterier som rettferdig grunn, riktig intensjon hos den krigførende part og gyldig autoritet til å føre krigen. Vi ser hvordan tanken om sivil immunitet har utviklet seg fra partikularistiske benevnelser av grupper av beskyttede klasser, til en mer eller mindre universell definisjon av sivil immunitet hos Francisco de Vitoria og Suarez. Vi følger tanken om humanitær intervensjon fra tidlig kristne tanker om beskyttelse av uskyldige til Kofi Annans utlegninger om «the responsibility to protect».

Når man ser på tekstutvalget i *Ethics of War* er det første som slår en at det er relativt få tekster fra vårt eget århundre. På den ene siden er dette en forståelig redaksjonell beslutning, siden andre tekstsamlinger (som J.B. Elshtain's *Just War Theory*) kun samler nyere tekster. På den andre siden gjør det boka mindre fullstendig en man kunne ønske.

Som leser fra perm til perm vil man nok ta seg i å undertrykke noen gjesp etter sidevis med kronglete utlegninger fra høymiddelalderen, som kanskje burde ha veket plass for mer aktuell debatt.

Som allerede nevnt er fokuset på rettferdig krig-tradisjonen. Redaktørene har imidlertid gjort det gode valget å inkludere en rekke tekster som ikke deler rettferdig

krig tradisjonens grunnsyn. De har inkludert tekster fra pasifistisk ståsted (som de tidlige kirkefedrene og Bertrand Russell) og grunntekster fra den politiske realismen (som Machiavelli og Thucidedes.)

Det blir ofte påstått at rettferdig krig-tradisjonen er en posisjon mellom politisk realisme og pasifisme, siden rettferdig krig-tradisjonen mener at krig må tilfredsstille etiske kriterier (mot politisk realisme), men at krig ikke alltid er

galt (mot pasifisme). Redaktørene unngår derimot denne forenklingen ved allerede i forordet å skille ut to andre etiske tradisjoner mellom realisme og pasifisme. Utdrag fra blant annet Kants *Zum Ewigen Frieden*, Dantes *Monarchia* og President Wilsons taler viser den kosmopolitiske tradisjonen hvor freden vil komme og vare under en form for global sammenslutning. Vi blir også gjort kjent med «regulær krig» gjennom forfattere som Vattel og Wolff, som forfekter synet at krig er etisk riktig hvis det blir ført i ordnede former mellom stater. I tillegg kan leseren kose seg med noen «odd men out», som tekster om ridderære og utdrag fra Thomas Moores *Utopia*.

Det er imidlertid noen mangler som slår denne anmelderen som unødvendige. For det første er det en mangel på behandling av temaet revolusjon. Det finnes et kort utdrag fra Marx og Engels, men dessverre ingenting fra Lenin, Robespierre eller Jefferson. Rettferdig krig-tradisjonen har som en av sine grunnpillarer at krig skal bli ført av de som har «rett autoritet». Som Augustin sier det: «The natural order conducive to peace [...] demands that the power to declare and counsel war should be in the hands of those who are princes». Ved også å inkludere tekster om revolusjon kunne man vist hva som har blitt tenkt om krig og etikk hvis riktig autoritet ikke lenger er synonymt med «prinser», men med «folket». For det andre savnes Carl Schmitt, den tyske juristen som i sin kritikk av rettferdig krig-tradisjonen tolker mange av tekstene som er inkludert i denne antologien, om enn på en helt annen måte enn Begby, Syse og Reichberg.

Boka er organisert i tematiske kapitler, som oftest knyttet til en enkelt forfatter. I noen tilfeller gis det en relativt sammenhengende presentasjon av den aktuelle forfatterens syn på krig og etikk, men oftere er det et spesielt aspekt som blir fremhevet. Her blir ofte vår oppmerksomhet dratt mot hvordan nyvinninger og omformuleringer blir inkludert i rettferdig krig-tradisjonen. Alle tekster er introdusert av et forord, og utdrag blir knyttet sammen av løpende kommentarer. Dette gir kapitlene en tydelig planmessighet, og hjelper leseren med å forholde seg til tekster som ikke nødvendigvis er selvforklarende. Forordene er gode på å kontekstualisere ikke bare den aktuelle forfatterens filosofiske arbeid, men også det intellektuelle og politiske klimaet forfatteren virket under. Redaktørens oppmerksomhet til historie og samfunnsstrukturer gjør at samlingen kan hjelpe til med å bringe fram i lyset noen av de materielle betingelsene forfatterne virket under. Det tydeliggjør hvordan tenkning om krig og etikk blir dypt påvirket av og formet av de geopolitiske maktstrukturer.

Eksempelvis gir samlingen et innblikk i hvordan opposisjon eller posisjon kan ha en tydelig innvirkning på tenkningen om krig. Her er kapittelet som samler tekster av de kirkefedrene er svært opplysende. Så lenge de kristne var en utsatt minoritet i keiserriket var de fleste kirkefedrene prinsippfaste pasifister. Tertullian er av den mening at « [t]he Lord, by taking away Peter's sword, disarmed every soldier thereafter», noe han mener er ensbetydende med at kristne ikke kan ta opp våpen i kamp. Ettersom de kristne ble bedre integrert i det romerske imperiet skiftet posisjonen til en personlig pasifisme: De kristne kunne støtte keiserens kriger i bønn, men kunne ikke delta selv. Etter at Konstantin ble keiser og Romerriket ble et kristent imperium var ikke personlig pasifisme lenger en holdbar posisjon – keiseren var selv kristen og trengte kristne soldater. Kristne tenkere vendte nå til begrepet om rettferdig krig for å legitimere militær maktbruk også utført av og på vegne av kristne. Slik ble det forsøkt å forene en plass i maktposisjon med det kristne budet «du skal ikke slå i hjel».

Rettferdig krig-tradisjonen har hatt en slags renessanse de siste tretti årene. Særlig siden murens fall har det vært en enorm akademisk produksjon rundt emnet. Vel så interessant er det faktum at begrepet rettferdig krig har kommet tilbake i den politiske diskursen. Sentrale begreper fra tradisjonen blir referert til av politiske og militære ledere. Hør for eksempel på President Bush i sin State of the Union-tale i 2003: «We seek peace. We strive for peace. And sometimes peace must be defended. [...] If war is forced upon us, we will fight in a just cause and by just means -- sparing, in every way we can, the innocent.»

Ethics of War viser at begrepet rettferdig krig kan tolkes alt fra svært defensivt til svært offensivt. Sentrale forfattere – særlig fra perioder med klart definerte, men relativt likeverdige politiske entiteter – som senmiddelalderens Europa eller den kalde krigen, tolker rettferdig krig kun som forsvarskrig. Forfattere som skriver fra en posisjon innenfor et imperialistisk system eller en geopolitisk orden med en klar hegemon (som antikkens Roma eller 1400-tallets Spania) har mer offensive tolkninger. En av de viktigste debattene rundt krigsetikk i dag står om man ved henvisninger til tradisjonen kan gi belegg for en mer offensiv tolkning enn det som har vært vanlig å operere med etter rettferdig krig tradisjonens revitalisering under den kalde krigen. Illustrerende for både denne debatten og hvordan nyere tekster forholder seg til tradisjonen er en av de få tekstene fra vårt eget århundre, et utdrag fra James Turner Johnsons arbeid om rettferdig krig-tradisjonens

vilkår i dag. Johnson, en av de fremste ekspertene på middelalderens krigsetikk, argumenterer for at vi må gå tilbake til røttene for rettferdig krig-tradisjonen, til Augustin og Thomas Aquinas, for å virkelig forstå hva rettferdig krig er. Rettferdig krig har ikke, ifølge Johnson, en presumpsjon mot krig – som en annen nyere tekst fra *Ethics of War* argumenterer for. Rettferdig krig er et mye mer offensivt begrep. Johnson viser blant annet til at det tradisjonelt er flere grunner til å gå til krig enn å forsvare seg mot et angrep: Også avstraffelse av ondskap, å ta igjen noe som er tapt eller å beskytte uskyldige var rettferdige grunner til å gå til krig.

Den tradisjonen som Syse, Reichberg og Begby har vist fram gjennom *Ethics of War* griper her direkte inn i en fersk akademisk debatt, og som kanskje er enda viktigere, har

denne akademiske debatten har mange skjæringspunkter med politisk debatt. Dette er en av grunnene til at denne boka er en viktig bok, og ikke bare en god tekstsamling: Diskusjonen rundt spørsmål om etikk og krig refererer så ofte eksplisitt tilbake til et relativt begrenset sett med tekster fra den vestlige moraltradisjonen. Videre blir den filosofiske debatten rundt krig og etikk eksportert inn i en politisk debatt. Gjennom en grundig studie av historien, godt hjulpet av herrene Syse, Reichberg og Begbys forord, kan man bli gjort oppmerksom på hvorfra denne grenen av den anvendte etikken kommer, hva som ligger bak begrepene vi bruker, og hvordan de sto og står i forhold til maktstruktur i samtiden. Det kan være godt å ta med seg neste gang en krig skal rettferdigjøres.

